

Asia C-289/23 [Corván] ¹**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan nojalla esitetyn ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä****Jättämispäivä:**

25.4.2023

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Juzgado de lo Mercantil nro 1 de Alicante (Espanja)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

25.4.2023

Kantaja:

Agencia Estatal de la Administración Tributaria

Vastaaja:

A

Pääasian kohde

Konkurssimenettely – Konkurssissa olevan velallisen (vastaajana tässä asiassa) hakemus siitä, että hänet vapautettaisiin maksamattoman velan suorittamisesta – Tilanne, jossa yksi velkojista (kantajana tässä asiassa) on vastustanut tällaista vapautusta – Vastustuksen perustelut: i) velallinen on ollut vilpillisessä mielessä hakiessaan tätä etua ja ii) maksamatonta velkaa koskeva vapautus on suppeampi, kun kyseessä ovat julkisoikeudelliset velat

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Tulkintaa koskeva ennakkoratkaisupyynnö – SEUT 267 artikla – Kansallisten säännösten yhteensopivuus direktiivin 2019/1023 kanssa – Direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 ja 4 artikla – Oikeus vapautukseen – Vapautusta koskevan oikeuden laajuus

¹ Nyt käsiteltävän asian nimitys on fiktiivinen. Se ei vastaa oikeudenkäynnin minkään osapuolen nimeä.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Epävarmuus, jota liittyy direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohdan tulkintaan.

1.1. Onko direktiivin 23 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla evätään TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin tavoin vapautus, koska kyseistä rajoitusta ei ollut vahvistettu lainsäädännössä ennen kuin pantiin täytäntöön direktiivi, jolla vapautusta koskeva oikeus tunnustettiin, ja lainsäätaja on ottanut sen uutena rajoituksena käyttöön? Voiko kansallinen lainsäätaja konkreettisesti ottaa direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä käyttöön vapautuksen saamiselle tiukempia rajoituksia kuin aikaisemmassa lainsäädännössä, erityisesti silloin kun kyseinen rajoitus ei vastaa yhtäkään direktiivin 23 artiklan 2 kohdassa säädetyistä tilanteista?

1.2. Mikäli unionin tuomioistuin vastaa edelliseen kysymykseen kieltävästi, onko direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla evätään vapautus, *kun 10 vuoden aikana ennen vapautusta koskevan hakemuksen esittämistä on määrätty lopullisella hallintopäätöksellä seuraamus hyvin törkeästä veroja tai sosiaaliturvaa taikka yleistä järjestystä koskevista rikkomisista tai kun saman ajanjakson aikana on tehty lopullinen sopimus vastuusta, ellei asianomainen ole vapautusta koskevan hakemuksen esittämispäivään mennessä täyttänyt velvoitettaan täysimääräisesti* (TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohta), koska kyseinen peruste merkitsee konkurssisaatavien luokittelujärjestelmän muuttamista?

1.3. Mikäli unionin tuomioistuin vastaa edelliseen kysymykseen kieltävästi, onko direktiivin 23 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla evätään TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin kaltainen vapautus, *kun – – on tehty lopullinen sopimus johdannaisesta vastuusta, ellei asianomainen ole vapautusta koskevan hakemuksen esittämispäivään mennessä täyttänyt velvoitettaan täysimääräisesti*, koska tällainen seikka ei ole omiaan vähentämään velallisen vilpillistä mieltä? Onko tässä yhteydessä merkitystä sillä, että asianomaista ei ole todettu syylliseksi konkurssiin?

1.4. Mikäli unionin tuomioistuin vastaa edelliseen kysymykseen kieltävästi, onko direktiivin 23 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla evätään

TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin tavoin vapautus sellaisten rikkomisten tai vastuuta koskevien sopimusten vuoksi, jotka on tehty 10 vuoden aikana ennen vapautusta koskevan hakemuksen esittämistä, ilman että otettaisiin huomioon vastuun aiheuttaneen tapahtuman ajankohtaa tai mahdollisen viipeen vastuuta koskevan sopimuksen tekemisessä aiheuttaneen tapahtuman ajankohtaa?

- 1.5. Mikäli unionin tuomioistuin vastaa edellisiin kysymyksiin kieltävästi, onko direktiivin 23 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla evätään TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin tavoin vapautus, koska kansallinen lainsäätäjä ei ole perustellut kyseistä rajoitusta asianmukaisesti?
2. Epävarmuus, jota liittyy direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohdan tulkintaan.
 - 2.1. Onko direktiivin 23 artiklan 4 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohtaan sisältyvän kaltaiselle säännökselle, jossa luetellaan perusteet, jotka estävät mahdollisuuden saada vapautus ja jotka eivät sisälly edellä mainittuun 23 artiklan 4 kohdan luetteloon? Onko sitä konkreettisesti tulkittava siten, että 23 artiklan 4 kohtaan sisältyvä perusteiden luettelo on *numerus clausus* -luettelo, vai onko se päinvastoin *numerus apertus* -luettelo?
 - 2.2. Jos luettelo on *numerus apertus* -luettelo ja kansallinen lainsäätäjä voi vahvistaa muita poikkeuksia direktiivissä säädettyjen lisäksi, onko direktiivin 23 artiklan 4 kohta esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa vahvistetaan yleissääntö, jonka mukaan vapautus ei voi koskea julkisoikeudellisia velkoja, lukuun ottamatta hyvin harvinaisia tilanteita ja vähäisiä määriä, konkreettisten julkisoikeudellisten velkojen luonteesta ja olosuhteista riippumatta? Onko erityisesti tässä tapauksessa merkityksellistä, että aikaisemmassa lainsäädännössä, sellaisena kuin sitä on tulkittu Tribunal Supremon oikeuskäytännössä, olisi sallittu osittainen vapautus julkisoikeudellisen velan osalta ja että täytäntöönpanosäännöstä on käytetty vapautuksen soveltamisalan rajoittamiseen?
 - 2.3. Mikäli unionin tuomioistuin vastaa edelliseen kysymykseen kieltävästi, onko direktiivin 23 artiklan 4 kohdan katsottava olevan esteenä TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdan kaltaiselle kansalliselle säännökselle, jossa vahvistetaan yleinen sääntö, jolla vapautus suljetaan pois julkisoikeudellisten velkojen osalta (lukuun ottamatta tiettyjä seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen

kohteena olevia poikkeuksia), koska siinä asetetaan julkiset velkojat etusijalle muihin velkoihin nähden?

- 2.4.** Erityisesti, ja edellisen kysymyksen yhteydessä, onko sillä merkitystä, että lainsäädännössä säädetään osittaisesta vapautuksesta, joka koskee julkisoikeudellisia velkoja, mutta vain tiettyjen velkojen osalta ja tietyissä konkreettisissa rajoissa, joilla ei ole merkitystä velan todellisen määrän kannalta?
- 2.5.** Onko lopuksi direktiivin 2019/102[3] 23 artiklan 4 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdan kaltaiselle säännökselle, koska vapautus on perusteltavissa siten, että *sen täyttämisedellä on erityinen merkitys oikeusvaltion periaatteita noudattavan oikeudenmukaisen ja yhteisvastuuseen perustuvan yhteiskunnan kannalta*, ja sillä viitataan yleisesti julkisoikeudelliseen velkaan ottamatta huomioon velan konkreettista luonnetta? Onko tässä yhteydessä erityisesti merkitystä sillä, että yleisluontoista perustelua käytetään sekä sellaisten velkojen osalta, jotka mainitaan direktiivin 23 artiklan 4 kohdan luettelossa, että sellaisten olosuhteiden tai velkojen osalta, joita ei mainita näissä luetteloissa?

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

1. Primäärioikeuden säännöt

- 1.1. Sopimus Euroopan unionista, 3 artiklan 3 kohdan ensimmäinen alakohta
- 1.2. Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, 26 artikla
- 1.3. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 15 artikla (ammatillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä), 16 artikla (elinkeinovapaus) ja 47 artikla (oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen)

2. Johdetun oikeuden säännöt.

- 2.1. Ennaltaehkäiseviä uudelleenjärjestelyjä koskevista puitteista, veloista vapauttamisesta ja elinkeinotoiminnan harjoittamiskiellosta sekä toimenpiteistä uudelleenjärjestelyä, maksukyvyttömyyttä ja veloista vapauttamista koskevien menettelyjen tehostamiseksi ja direktiivin (EU) 2017/1132 muuttamisesta 20.6.2019 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023 (direktiivi uudelleenjärjestelystä ja maksukyvyttömyydestä) 21 artiklan 1 kohta ja 23 artiklan 2 ja 4 kohta

3. Oikeuskäytäntö

- 3.1. Unionin tuomioistuimen (seitsemäs jaosto) tuomio 16.3.2017 (Agenzia delle Entrate v. Marco Identi, C-493/15, EU:C:2017:219)

Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

4. Kansalliset oikeussäännöt

- 4.1. Uudistetun konkurssilain muuttamisesta 5.9.2022 annetun lain 16/2022 (Ley 16/2022, de 5 de septiembre, de reforma del texto refundido de la Ley Concursal) (tällä lailla pannaan direktiivi 2019/1023 täytäntöön Espanjan lainsäädännössä) perustelut.
- 4.2. Konkurssilain konsolidoidun tekstin hyväksymisestä 5.5.2020 annetun kuninkaan asetuksen 1/2020 (Real Decreto-Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Concursal; jäljempänä TRLC) 487 §:n 1 momentti (1–6 kohta) ja 2 momentti, 489 §:n 1 momentti (1–8 kohta) ja 3 momentti sekä 493 §:n 1 momentti (3 kohta) ja 2 momentti, sellaisena kuin kyseinen asetetus on muutettuna 5.9.2022 annetulla lailla 16/2022.
- 4.3. 17.12.2003 annetun yleisen verolain 58/2003 (Ley 58/2003, de 17 de diciembre, General Tributaria) 43 §:n 1 momentin a kohta.
- 4.4. Siviililain (Código Civil) 7 §:n 1 momentti

5. Kansallinen oikeuskäytäntö

- 5.1. Tribunal Supremon (Espanja) siviilioikeudellisia asioita käsittelevän osaston täysistunnon tuomio 2.7.2019 (ES:TS:2019:2253)
- 5.2. Tribunal Supremon (Espanja) siviilioikeudellisia asioita käsittelevän osaston 1 jaoston tuomio 1.12.2022 (ES:TS:2022:4482)
- 5.3. Tribunal Supremon (Espanja) siviilioikeudellisia asioita käsittelevän osaston 1 jaoston tuomio 10.12.2020 (ES:TS:2020:4069)
- 5.4. Tribunal Supremon (Espanja) riita-asioita käsittelevän osaston 2 jaoston tuomio 10.7.2019 (ES:TS:2019:2694).
- 5.5. Tribunal Supremon (Espanja) riita-asioita käsittelevän osaston 2 jaoston tuomio 18.11.2015 (ES:TS:2015:4973) ja Tribunal Supremon (Espanja) riita-asioita käsittelevän osaston 2 jaoston tuomio 9.4.2015 (ES:TS:2015:1491).
- 5.6. Eri Audiencia Provincial -tuomioistuinten tuomioita (annettu eri päivämäärinä).

Lyhyt esitys tosiseikoista ja pääasian oikeudenkäynnistä

- 1 Velallinen A (tämän asian vastaaja) esitti 7.7.2022 konkurssihakemuksen. Velallinen oli pyrkinyt ensin sopimaan velkojen maksamisesta tuomioistuimen ulkopuolisessa menettelyssä. Tehdessään konkurssihakemuksen velallinen ilmoitti velkojen arvoksi 537 787,69 euroa.
- 2 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin antoi 26.7.2022 määräyksen, jolla velallinen julistettiin konkurssiin varojen riittämättömyyden vuoksi.
- 3 Velallinen haki 28.9.2022 maksamattomista veloista vapauttamista kaikkien sellaisten velkojen osalta, joita ei ollut kyetty maksamaan konkurssimenettelyssä.
- 4 Abogacía del Estado (julkisen vallan edustaja) vastusti kantajana nyt käsiteltävässä asiassa olevan Agencia Estatal de la Administración Tributarian (valtion veroviranomainen, jäljempänä AEAT tai verohallinto) edustajana 14.10.2022 sitä, että maksamatta jääneen velan, joka johtuu erilaisten julkisoikeudellisten velkojen olemassaolosta, osalta myönnettäisiin maksamatonta velkaa koskeva vapautus. Verohallinto ilmoittaa konkreettisesti, että A:lla on valvottujen saatavien lisäksi velkoja, jotka johtuvat julkishallinnon saatavista ja joiden arvo on 127 170,56 euroa. Näistä 127 170,56 eurosta valvottiin 36 108,97 euroa etuoikeutettuina saatavina, 36 108,97 euroa tavanomaisina saatavina sekä 75 952,50 euroa etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevina saatavina. Verohallinto esitti samalla, että edellä mainituista 127 170,56 eurosta yhteensä 114 408,09 euroa perustui 13.1.2017 tehtyyn johdannaista vastuuta koskevaan lopulliseen sopimukseen, joka oli tältä osin tehty 10 vuoden aikana ennen vapauttamista maksamatta jätetystä velasta koskevan hakemuksen esittämistä. Velallisella on myös muita julkisoikeudellisia velkoja, joista ei voida myöntää vapautusta konkurssilainsäädännössä säädetyn vapauttamisen epäämistä koskevan yleissäännön mukaisesti, sellaisena kuin kyseinen sääntö on muutettuna sen jälkeen kun direktiivi 2019/1023 pantiin täytäntöön 5.9.2022 annetulla lailla 16/2022.
- 5 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin hyväksyi verohallinnon vastustuksen 19.10.2022.
- 6 Konkurssissa oleva velallinen vastusti verohallinnon esittämää hakemusta 3.11.2022.

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 7 Verohallinto pyysi ennakkoratkaisua pyytävää tuomioistuinta (ensimmäinen vaatimus) epäämään konkurssissa olevalta velalliselta eli A:lta tämän hakeman vapautuksen sillä perusteella, että on olemassa johdannaista vastuuta verosta koskeva lopullinen sopimus, joka oli tehty häntä vastaan 13.1.2017 eli näin ollen 10 vuoden aikana ennen vapauttamisesta maksamatta jääneestä velasta koskevan hakemuksen esittämistä, mistä se päättee, että velkoja ei toiminut vilpittömässä

mielessä vapautusta hakiessaan. A:ta vastaan tehty johdannaista vastuuta koskeva lopullinen sopimus perustuu seuraavaan tosiseikkaan: A. oli aikaisemmin INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L. -nimisen kauppayhtiön hallituksen jäsen. Sen ajanjakson aikana, jona A. oli kauppayhtiön hallituksen jäsen, yhtiö ei laatinut (konkreettisesti vuonna 2010) tiettyjä arvonlisäveroilmoituksia, jotka se olisi ollut velvollinen tekemään. Kaksi vuotta myöhemmin (vuonna 2012) verohallinto antoi INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L:lle tiedoksi maksuunpanopäätöksen, jotta tämä yhtiö maksaisi velkansa verohallinnolle. Tätä maksuunpanopäätöstä ei riitautettu. Viisi vuotta myöhemmin – konkreettisesti 13.1.2017 – verohallinto teki 17.12.2003 annetun yleisen verolain 58/2003 43 §:n 1 momentin a kohdan mukaisesti johdannaista vastuuta verosta koskevan päätöksen A:ta vastaan sillä perusteella, että tämä oli toissijaisesti vastuussa veloista ja veroseuraamuksista, jotka kuuluivat yhtiölle, jonka hallituksen jäsen hän oli ollut. Kyseinen velvoite oli suuruudeltaan 114 408,09 euroa. Verohallinnon mukaan johdannaista vastuuta verosta koskeva päätös on lopullinen ja estää näin ollen vapautuksen saamisen.

- 8 Verohallinto vaatii samalla (vaatimus 2), että muiden julkisoikeudellisten velkojen, joita A:lla on rasitteenaan (kuten liikenne rikkomuksiin perustuvat seuraamukset), osalta ei voida myöntää vapautusta, ellei tämä perustu TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädettyjen rajoitusten soveltamiseen.
- 9 Nämä vaatimukset esitetään TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla (rajoitukset, jotka koskevat vapautuksen saamista ja jotka johtuvat velallisen vilpillisestä mielestä) ja TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 momentin nojalla (vapautuksen ulottuvuuden rajoitukset), sellaisena kuin kyseinen laki on muutettuna uudistetun konkurssilain muuttamisesta 5.9.2022 annetulla lailla 16/2022, joka on säädös, jolla Espanja on pannut direktiivin 2019/1023 täytäntöön kansallisessa oikeusjärjestyksessä.
- 10 Konkurssissa oleva velallinen vastustaa verohallinnon vaatimuksia. Hän puolustautuu yleisesti direktiivin 2019/1023 perusteella sillä, i) että kyseisen direktiivin tarkoituksena on huolehtia täysimittaisesta veloista vapauttamisesta; ii) että direktiivissä ei sanota mitään erityistä julkisoikeudellisista veloista, vaan todetaan toistuvasti, että jäsenvaltioilla on oltava järjestelmiä, joilla edistetään täysimittaista vapauttamista erottelematta erityyppisiä velkojia toisistaan; iii) että kun hyväksytään jäsenvaltioille direktiivin 23 artiklan 2 kohdan nojalla kuuluva mahdollisuus rajoittaa mahdollisuutta veloista vapauttamiseen tiettyjen velkojen osalta, tällaista rajoittamismahdollisuutta säännellään hyvin yksityiskohtaisesti ja *numerus clausus* (eikä mahdollisia rajoituksia koskevassa luettelossa mainita julkisoikeudellisia velkoja, vaikka siinä mainitaan esimerkiksi elatusvelat); ja iv) lopuksi, että suojele, joka Espanjan lainsäädännössä annetaan julkisoikeudellisille veloille, loukkaa Euroopan unionin lainsäädännössään säädettyä tavoitetta.

Lyhyt yhteenveto ennakkoratkaisupyyntöjen perusteluista

1.- Ennakkoratkaisupyyntöjen yleinen asiayhteys. Oikeutta täysimittaiseen maksamattomista veloista vapauttamiseen koskevan Espanjan lainsäädännön kehitys. Nyt käsiteltävässä asiassa esitettävien ennakkoratkaisukysymysten samankaltaisuudet ja erot verrattuna asioissa C-687/22 ja C-111/23 esitettyihin kysymyksiin

- 11 Tämä tuomioistuin korostaa ennakkoratkaisupyyntöjen yleisestä asiayhteydestä, että nyt käsiteltävä asia herättää direktiivin 2019/1023 valossa suurta epävarmuutta siitä, onko kyseisen direktiivin täytäntöönpanosta Espanjan oikeusjärjestyksessä annettu kansallinen lainsäädäntö saman direktiivin mukainen. Tästä syystä Euroopan unionin tuomioistuimelle esitetään useita ennakkoratkaisukysymyksiä, jotka ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin jakaa kahteen ryhmään:
- a. Ennakkoratkaisukysymykset, jotka koskevat oikeutta täysimittaiseen vapauttamiseen direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohdan oikean tulkinnan perusteella.
 - b. Ennakkoratkaisukysymykset, jotka koskevat täysimittaisen vapauttamisen ulottuvuutta direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohdan oikean tulkinnan perusteella.
- 12 Molemmissa tapauksissa myös tausta on sama: julkishallinnon saatavia (tai julkisoikeudellisia velkoja) koskeva sääntely, jonka Espanjan lainsäätäjät otti käyttöön 5.5.2020 annetun kuninkaan asetuksen nojalla uudistetun konkurssilain muuttamisesta 5.9.2022 annetulla lailla 16/2022, jolla direktiivi 2019/1023 pantiin täytäntöön.
- 13 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä lailla 16/2022 on annettu julkishallinnon saataville tehostettua suojelua – joka ei todennäköisesti sovi yhteen direktiivin 2019/1023 kanssa – kahtena eri ajankohtana: 1) pantaessa täytäntöön direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohta TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdalla, koska tiettyjen julkisoikeudellisten velkojen osalta pyritään rajoittamaan lainsäädännöllä vilpittömää mieltä koskevaa oikeudellista käsitettä, ja 2) pantaessa täytäntöön direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohta TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdalla, koska julkisoikeudellisen velan osalta ei yleisesti voida myöntää vapautusta.
- 14 Jäljempänä esitetään lyhyt tiivistelmä siitä, miten Espanjan oikeusjärjestyksessä on kehittynyt järjestely, joka koskee oikeutta täysimittaiseen maksamattomista veloista vapauttamiseen julkisoikeudellisten velkojen osalta. Oikeus täysimittaiseen veloista vapauttamiseen (mikä tunnetaan nimityksellä ”vapautus maksamattomista veloista”) otettiin käyttöön Espanjan oikeusjärjestyksessä vuonna 2013 tuolloin voimassa olleen konkurssilain (Ley Concursal, LC 22/2003) 178 §:n muutoksella. Vapautusta koskevaa järjestelyä kehitettiin lisää vuonna

2015, jolloin konkurssilakia 22/2003 muutettiin uudelleen lisäämällä siihen 178 bis §. Tähän uuteen pykälään sisältyvää järjestelyä tulkittiin tuomioistuimissa eri tavoin. Keskustelu vaikutti olennaisilta osin vapautuksen laajuuteen julkisoikeudellisten velkojen osalta, minkä perusteella Tribunal Supremón (ylin tuomioistuin, Espanja) siviilioikeudellisen jaoston täysistunto antoi vuonna 2019 merkittävän tuomion 2.7.2019 (ROJ: STS 2253/2019 – ES:TS:2019:2253). Espanjan oikeuden mukaisesti tällä tuomiolla ”luotiin oikeuskäytäntöä” varsinaisessa mielessä, ja tästä syystä siitä tuli oikeuslähde –. Tribunal Supremo katsoi tässä tuomiossa, että mikäli velasta vapautettaisiin välittömän vapautuksen perusteella (eikä maksusuunnitelman perusteella), velalliset olisi mahdollista vapauttaa suureksi osaksi julkisoikeudellisista veloista. Hallitus otti vuonna 2020 konkurssilain konsolidoidun tekstin hyväksymisestä 5.5.2020 annetulla kuninkaan asetuksella 1/2020 (Real Decreto Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley Concursal, TRLC) käyttöön uuden oikeudellisen sääntelyn, joka koski oikeutta veloista vapautumiseen siten, että myönnetään julkishallinnon saataville edullisempi järjestely kuin edellä mainitun Tribunal Supremón (Espanja) tuomion perusteella. Useat tuomarit ja tuomioistuimet katsoivat, että hallituksen käyttämä lainsäädäntöinstrumentti (kuninkaan asetus (Decreto Legislativo), joka voi käsittää vain olemassa olevien oikeussääntöjen konsolidoinnin mutta ei uuden sääntelyn luomista) oli *ultra vires* -periaatteen vastainen, ja päättivät olla soveltamatta tätä uutta järjestelyä ja soveltaa vain Tribunal Supremón (Espanja) oikeuskäytännössä vahvistettua järjestelyä. Lopuksi vuonna 2022 pantiin direktiivi 2019/1023 täytäntöön lailla 16/2022, ja tästä syystä TRLC:tä muutettiin. Tästä viimeksi mainitusta uudistuksesta on seurannut yleisesti vahvistunut tai erityinen julkishallinnon saatavien suojele, joka saattaa tämän tuomioistuimen mielestä olla ristiriidassa täytäntöön pannun direktiivin kanssa, erityisesti direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 ja 4 kohdan kanssa.

- 15 Toisaalta nyt käsiteltävässä asiassa esitetyt ennakkoratkaisukysymykset ovat sekä samankaltaisia että erilaisia kuin kysymykset, jotka esitettiin asiassa C-687/22 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) ja asiassa C-111/23 (Agencia Estatal de la Administración Tributaria) Audiencia Provincial de Alicanten (Espanja) toimesta. Jotkin kyseisissä kahdessa ennakkoratkaisupyynnössä esitetyistä kysymyksistä ovat suurin piirtein samoja kuin nyt käsiteltävässä asiassa. Kyseisissä asioissa annettavat vastaukset voisivat näin ollen vaikuttaa annettaviin vastauksiin. Toisin kuin asioissa C-687/22 ja C-111/23, nyt käsiteltävässä asiassa Euroopan unionin oikeuden tulkintaa koskeva epävarmuus koskee kuitenkin välittömästi säädöstä, jolla pannaan direktiivi 2019/1023 täytäntöön, eli konkurssilain konsolidoidun tekstin hyväksymisestä 5.5.2020 annettua kuninkaan asetusta 1/2020, joka tuli voimaan 26.9.2022. Asioissa C-687/22 ja C-111/23 Euroopan unionin tuomioistuimelta sitä vastoin tiedustellaan unionin oikeuden tulkintaa, joka liittyy Espanjan lainsäädäntöön, joka edelsi direktiivin 2019/1023 täytäntöönpanoa ja otettiin käyttöön ennen täytäntöönpanon määräajan päättymistä. Huolimatta siitä, että tällä aikaisemmalla lainsäädännöllä ei pantu direktiiviä 2019/1023 täytäntöön, kansallinen tuomioistuin korostaa, että se saattaisi olla Euroopan unionin oikeuden vastainen, koska sillä vaarannetaan

vakavalla tavalla direktiivissä 2019/1023 säädetty lopputulos (ks. mm. unionin tuomioistuimen tuomio C-129/96, *Inter-Environnement Wallonie ASBL v, Région wallonne*, 18.12.1997, EU:C: 1997:628, 50 kohta).

2.- Epävarmuus direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohdan tulkinnasta

- 16 Ennakkoratkaisukysymys 1.1. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin korostaa ristiriitaa, joka liittyy siihen, että Espanjan lainsäätäjät on pannessaan direktiivin 2019/1023 täytäntöön (lailla 16/2022) ottanut käyttöön rajoittavamman veloista vapauttamista koskevan järjestelyn kuin täytäntöönpanosäännöstä edeltävä järjestely oli ollut. Konkreettisesti TRLC:n 487 §:n tämänhetkiseen sanamuotoon sisältyy rajoituksia tai poikkeuksia, jotka koskevat mahdollisuutta täysimittaiseen maksamattomista veloista vapauttamiseen. Yksi näistä poikkeuksista – joka sisältyy tämän pykälän 1 momentin 2 kohtaan ja perustuu siihen, että 10 vuoden aikana ennen vapautusta koskevan hakemuksen esittämistä – on tehty lopullinen sopimus johdannaisesta vastuusta velallista vastaan – on ollut nyt käsiteltävässä asiassa perusteena sille, että verohallinto vastustaa A:n esittämää hakemusta velkoja koskevasta vapautuksesta.
- 17 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä kyseessä on poikkeus, joka ei liity luetteloon, jossa mainitaan vain esimerkkejä poikkeuksista, jotka koskevat mahdollisuutta saada direktiivin 23 artiklan 2 kohdassa mainittu vapautus. Se, että kyseessä on pelkkä esimerkki, velvoittaa erityiseen huolellisuuteen, jotta vältetään se, että jäsenvaltiot veisivät oikeudelta täysimittaiseen veloista vapauttamiseen pohjan rajoittamalla vilpittömää mieltä kohtuuttomasti. Lisäksi edellä mainittu poikkeus on otettu uudelleen käyttöön Espanjan lainsäädännössä, koska sitä ei ollut täytäntöönpanoa edeltäneissä versioissa, ja tämä merkitsee sitä, että on otettu käyttöön uusi edellytys, jolla rajoitetaan sitä, mitä on tulkittava tarkoitettavan ”velallisen vilpittömällä mielellä” (joka on välttämätön edellytys oikeudelle saada vapautus maksamattomista veloista).
- 18 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä oikeus saada täysimittainen veloista vapauttaminen on unionin oikeuteen perustuva oikeus, eikä kansallisella lainsäädännöllä voida vaarantaa tämän oikeuden olennaista sisältöä. Tätä oikeutta on lisäksi tulkittava yhdessä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 15 artiklan (oikeus tehdä työtä) ja 16 artiklan (elinkeinovapaus) kanssa, koska jos mahdollisuutta saada täysimittainen veloista vapauttaminen ei ole, ylivelkaantuneilla elinkeinonharjoittajilla ei ole mahdollisuutta aloittaa uudelleen liiketoimintaansa. Viime kädessä oikeus saada täysimittainen veloista vapauttaminen on olennaisen tärkeä varmistamaan markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus ensisijaisesti yhteismarkkinoiden osalta.
- 19 Ennakkoratkaisukysymys 1.2. Tämä ennakkoratkaisukysymys on perusteltavissa sillä, että TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa käyttöön otettu säännös – jossa säädetään, että vapautusta maksamattomista veloista ei voi saada velallinen, jolle on 10 vuoden aikana ennen vapautusta koskevan hakemuksen esittämistä määrätty

lopullisella hallintopäätöksellä seuraamus hyvin törkeistä veroja tai sosiaaliturvaa taikka yleistä järjestystä koskevista rikkomisista, tai kun saman 10 vuoden aikana on tehty lopullinen sopimus johdannaisesta vastuusta, ellei asianomainen ole vapautusta koskevan hakemuksen esittämispäivään mennessä täyttänyt velvoitettaan täysimääräisesti – vaikuttaa siltä, että sillä pyritään suojelemaan julkishallinnon saatavia pidemmälle konkurssin yhteydessä, joten tällä muutetaan vaiivikkaa konkurssisaatavien etusijajärjestystä.

- 20 Tällä sanamuodolla luodaan näet selkeä kannustin: ylivelkaantunut elinkeinonharjoittaja, joka on syyllistynyt törkeään tai hyvin törkeään verorikkomukseen taikka (vakavuudesta riippumatta) sosiaaliturvaa tai yleistä järjestystä koskevaan rikkomukseen taikka jonka osalta on tehty johdannaista vastuuta koskeva sopimus, haluaisi hyvin todennäköisesti mieluummin täyttää niihin perustuvat velvoitteensa ennen vapautuksen hakemista, koska jos hän ei menettelisi niin, hän ei voisi saada oikeutta vapautukseen minkään muun velan osalta. Vaikutus on tällainen silloinkin, jos asianomainen on julistettu konkurssiin. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo kaiken kaikkiaan, että TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdan sanamuodolla ei pyritä tunnistamaan epärehellisiä velallisia vaan pikemminkin velvoittamaan elinkeinonharjoittaja maksamaan julkisoikeudelliset velat, jotka on vaikea saada maksuun konkurssimenettelyssä. Lisäksi tällä sanamuodolla on kielteisiä sivuvaikutuksia markkinoihin, koska velallinen suorittaa mieluummin ensin julkisoikeudelliset velat kuin maksaa muille etusijalla oleville tai tavanomaisille velkojille, esimerkiksi tavarantoimittajilleen.
- 21 Ennakkoratkaisukysymys 1.3. Tämä kysymys perustuu veroa koskevan johdannaisen vastuun luonteeseen ja ominaisuuksiin. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin ei epäile tämän mekanismin perustan (josta säädetään yleisen verolain 41, 42 ja 43 §:ään) vakautta, vaan esittää, i) että veroa koskevan johdannaisen vastuun tavoite liittyy selvästi perintään eikä toissijaisen verovelvollisen taloudelliseen kykyyn vaan kolmannen osapuolen eli pääasiallisen verovelvollisen (tässä tapauksessa liikeyritys INVERSIONES MONIKAPITAL, S. L.) taloudelliseen kykyyn, mistä syystä veroa koskevan johdannaisen vastuun perustana ei voi olla yleisluontoinen ”yhteisvastuuseen perustuva velvoite” julkisten menojen kattamisessa; ii) että toissijainen verovelvollinen, jolle vastuu siirtyy, täyttää tehtävänsä verovelan henkilökohtaisena takaajana; iii) että jo hallituksen jäsenen huolimattomuus riittää siihen, että hän on johdannaisessa vastuussa, ilman että edellytettäisiin vilpillistä mieltä tai petollista tarkoitusta; iv) että pelkän huolimattomuuden on vaikea katsoa vastaavan elinkeinonharjoittajan vilpillistä mieltä, johon direktiivin 2019/1023 23 artiklan 2 kohta perustuu, ja v) että Espanjan oikeusjärjestyksessä mahdollisuus saada vapautus edellyttää, että asianomainen on ensin julistettu konkurssiin ja että todetaan, että A:ta ei ole todettu syylliseksi konkurssiin.
- 22 Ennakkoratkaisukysymys 1.4. TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa vahvistetaan määrääjäksi, jonka aikana maksamattomille veloille ei voida saada vapautusta, 10 vuotta, joka alkaa kulua päivämäärästä, jona määrätään seuraamus

(veroja tai sosiaaliturvaa taikka yleistä järjestystä koskevista rikkomuksista), tai päivämäärästä, jona tehdään lopullinen sopimus johdannaisesta vastuusta. Kuten havaitaan, tätä määräaikaa laskettaessa ei oteta huomioon seuraamuksen aiheuttaneen tapahtuman ajankohtaa (joka on päivämäärä, jona rikkomus tehtiin) eikä johdannaista vastuuta koskevan sopimuksen aiheuttaneen tapahtuman ajankohtaa (joka on päivämäärä, jona velka syntyi tai se tunnustettiin). Tuomioistuin ei pidä kohtuullisena sitä, että ajanjakso, jonka ajalta velallisen vilpillistä mieltä voidaan arvioida, voisi olla niin pitkä. Sen mielestä se on täysin suhteeton ajanjakso. Lisäksi ajanjakso, jonka aikana velallinen ei voi saada täysimittaista veloista vapauttamista, riippuu useista tekijöistä (muun muassa siitä, miten tehokas hallinto on määräämään seuraamuksia tai tekemään sopimuksia), millä tekijöillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, miten velallinen toimii markkinoilla. Kun vahvistetaan näin pitkiä ajanjaksoja, joiden aikana velallinen ei kykene vapautumaan veloista, hänet pakotetaan myös todennäköisesti toimimaan harmaan talouden markkinoilla. Toisaalta tästä kansallisesta lainsäädännöstä seuraa, että vahvistetaan velallisen kannustimia täyttää ensin muihin perusteisiin (seuraamukset tai johdannaista vastuuta koskevat sopimukset), perustuvat vastuunsa mahdollisimman pian, koska jos hän ei menettele niin, häneltä evätään huomattavasti pidemmän ajanjakson ajan oikeus vapautukseen mistään muista veloista. Tämä merkitsee jälleen kerran sitä, että vahvistetaan julkishallinnon saatavien asemaa huomattavasti muita saatavia paremmaksi.

- 23 Ennakkoratkaisukysymys 1.5. Direktiivin 23 artiklan 2 kohdassa säädetään nimenomaisesti, että kaikkien direktiivin 20–22 artiklan säännöksiin (jotka liittyvät täysimittaista veloista vapauttamista koskevaan oikeuteen) tehtävien rajoitusten tai poikkeusten on oltava ”asianmukaisesti perusteltuja”. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä lain 16/2022 – joka on laki, jossa on vahvistettu TRLC:n riidanalaisten pykälien nykyinen sanamuoto – perusteluissa ei näytä olevan riittäviä perusteluja selittämään rajoituksia, jotka vahvistetaan erityisesti TRLC:n 487 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Koska direktiivin 20 artiklassa annetaan oikeus täysimittaiseen vapauttamiseen, direktiivin 23 artiklan 2 kohdassa vahvistetaan kansallisen lainsäätäjän esittämiä poikkeuksia koskeva erityinen perusteluvelvollisuus, ja jokaiselle konkreettiselle poikkeukselle on esitettävä perustelut, jotka eivät saa olla pelkästään yleisluonteisia. Vain siten voidaan tarkistaa, että kansallinen lainsäätäjän on noudattanut unionin oikeudessa asetettua vilpittömän mielen käsitettä. Konkreettiset perustelut ovat paljon tarpeellisempia Espanjan järjestelmän kaltaisissa järjestelmissä, jossa on valittu vilpittömä mieltä koskeva laissa säädettyisiin perusteisiin (eikä arviointiin) perustuva järjestelmä, jolla rajoitetaan tuomioistuimen harkintavaltaa lähes olemattomaksi. Lisäksi järjestelmään, jossa vilpittömän mielen edellytyksistä säädetään laissa, liittyy se riski, että vahvistetaan tavoitteita, jotka poikkeavat täysimittaista vapauttamista koskevan oikeuden tunnustamisesta ja ovat sille vastakkaisia. Tämä vaikuttaa erityisen ilmeiseltä silloin, kun vapauttamista koskevan oikeuden saaminen edellyttää, että sitä ennen ei ole ollut olemassa lopullista sopimusta johdannaisesta vastuusta. Edellä on jo todettu, että tämä on Espanjan oikeudessa käyttöön otettu uusi edellytys, jota ei mainita myöskään direktiivin 23 artiklan 2 kohdan esimerkkien

luettelossa ja jota varten ei edellytä vilpillistä mieltä tai tarkoitusta vaan pelkkää ”tehtävien tekemättä jättämistä”. Vastaako edellä mainittu sitä, että on toimittu vilpillisessä mielessä, kuten direktiivissä 2019/1023 vaaditaan?

3.- Epävarmuus direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohdan tulkinnasta

- 24 Ennakkoratkaisukysymys 2.1. Tämä kysymys liittyy hyvin tiiviisti asiassa C-687/22 ja asiassa C-111/23 esitettyihin kysymyksiin. Edellä on jo todettu, että näissä viimeksi mainituissa ennakkoratkaisupyynnöissä viitataan direktiivin täytäntöönpanoa edeltäneeseen lainsäädäntöön. Täytäntöönpanon jälkeen ja siitä syystä, että TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdassa on laajennettu velkaryhmiä, jotka on jätetty vapautuksen ulkopuolelle, tämän kysymyksen esittämistä uudelleen Euroopan unionin tuomioistuimelle pidetään nyt käsiteltävässä asiassa välttämättömänä.
- 25 Ennakkoratkaisukysymys 2.2. TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohdassa on vahvistettu yleissääntö, jonka mukaan vapauttaminen ei ole mahdollista julkisoikeudellisten velkojen osalta. On totta, että on olemassa lyhyt luettelo poikkeuksista, vaikka enimmäissummat, joiden osalta vapautus on saatavissa näillä perusteilla, ovat hyvin pieniä. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo kuitenkin, että julkinen velka ei ole velka, jonka osalta vapauttamista ei direktiivissä pidettäisi mahdollisena. Se, että julkisten velkojen osalta ei voitaisi myöntää vapautusta, ei ollut myöskään yleissääntönä ennen kuin direktiivi pantiin täytäntöön Espanjassa. Tribunal Supremo (Espanja) viittasi uudesta lähestymistavasta liiketoiminnan epäonnistumiseen ja yritysten maksukyvyttömyyteen 12.3.2014 annettuun komission suositukseen sekä uuden mahdollisuuden antamista koskevasta järjestelystä, taloudellisen rasisitteen keventämisestä ja muista sosiaalisista toimenpiteistä 27.2.2015 annetun kuninkaan asetuksen 1/2015 (Real Decreto-ley 1/2015, de 27 de febrero, de mecanismo de segunda oportunidad, reducción de carga financiera y otras medidas de orden social) johdanto-osaan ja katsoi, että unionin oikeuden kanssa yhteensopiva näkemys olisi sellainen, jossa puollettiin vapautusta julkisoikeudellisen velan osalta, tai ainakin sellainen, jossa julkishallinnon saataville ei annettaisi ehdotonta suojaa. Kuten edellä todettiin, tätä asiaa koskeva Espanjan oikeuden myöhempi kehitys on (erityisesti direktiivin täytäntöönpanon jälkeen) kulkenut päinvastaiseen suuntaan. Ennakkoratkaisua pyytävällä tuomioistuimella on vakavia epäilyjä siitä, onko sellainen oikeussääntö Euroopan unionin oikeuden mukainen, jolla poissuljetaan julkisoikeudelliset velat kokonaan ilman että otettaisiin huomioon velan konkreettista luonnetta tai edes sitä, mikä on tämän velan osuus kokonaisveloista.
- 26 Ennakkoratkaisukysymys 2.3. Kysymykset, jotka koskevat mahdollista yhteensopimattomuutta direktiivin 2019/1023 kanssa, saavat vielä enemmän vahvistusta, jos edellä mainittuihin epäilyksiin (ennakkoratkaisukysymys 2.2.) lisätään se, että julkisoikeudellisten velkojen poissulkeminen koskee Espanjan täytäntöönpanolainsäädännössä kaikentyypisiä julkisoikeudellisia velkoja ilman

että otettaisiin huomioon niiden luokittelua konkurssimenettelyssä. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä TRLC:n 489 §:n 1 momentin 5 kohta ei nykyisessä muodossaan vastaa yleistä maksukyvyttömyysjärjestelmää, vaan sillä luodaan perusteetonta erilaista kohtelua ja asetetaan syyttä etusijalle tavanomaiset ja etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevat saatavat muihin samantasoisiiin tai paremmalla etusijalla oleviin saataviin nähden. Tällä vaarannetaan talouden kilpailukyky ja aiheutetaan jäsenvaltioiden välille kilpailueroja, jotka eivät ole hyväksyttävissä. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä valtiota on kohdeltava samalla tavoin kuin muita velkojia, jotta tuetaan maksukyvyttömyyden käsittelyä koskevaa järjestelmää. Ei ole painavia perusteita katsoa, että jos laissa veloitetaan tavanomaiset velkojat luopumaan laillisista saatavistaan, valtion ei tarvitsisi noudattaa samoja säännöksiä. Tätä päätelmää ei heikennä se, että poiketaan tiettyjä julkisoikeudellisia velkoja koskevasta vapautuksesta (hyvin vakavien hallinnollisten seuraamusten osalta otetaan huomioon velan erityinen luonne (seuraamuksena) ja sen laatu (hyvin vakava), koska ne voivat osoittaa velallisen vilpillisen menettelytavan). Yleissääntö, jonka mukaan vapautus ei voi koskea julkisoikeudellista velkaa, ei kuitenkaan vaikuta kohtuulliselta.

- 27 Ennakkoratkaisukysymys 2.4. Edellä on mainittu (ennakkoratkaisukysymys 2.2.), että julkisoikeudellisia velkoja koskevaan vapautukseen liittyvästä yleissäännöstä on olemassa tiettyjä poikkeuksia, mutta tällainen julkisoikeudellisten velkojen luettelo on lyhyt ja määrät ovat pieniä. Nämä pienet määrät vaikuttavat ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä mielivaltaisilta. Kyseessä on rajoitus, joka ei ole yhteydessä velan kokonaismäärään ja jota ei ole perusteltu täytäntöönpanosäännöksessä. Minkäänlaista oikeasuhteisuussääntöä ei noudateta. Nämä määrät eivät myöskään takaa sitä, että velallinen voisi saada toisen mahdollisuuden. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mielestä tällä tehdään oikeus täysimittaiseen veloista vapauttamiseen kaiken kaikkiaan tyhjäksi.
- 28 Ennakkoratkaisukysymys 2.5. Täysimittaista vapauttamista koskevalle oikeudelle asetettavien rajoitusten ja poikkeusten perustelujen osalta on vielä muistettava, että ainoa perustelu sisältyy täytäntöönpanosäännöksen eli lain 16/2022 johdanto-osaan. Johdanto-osassa viitataan kuitenkin yksinomaan poikkeuksiin, joista säädetään TRLC:n 489 §:ssä, eikä TRLC:n 489 §:ssä säädettyihin rajoituksiin. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tarkastelee edellä mainittuun johdanto-osaan sisältyvien perustelujen pääasiallisia piirteitä: a) Perusteluissa vedotaan yleisiin periaatteisiin (puhutaan erityisesti merkityksestä, joka oikeusvaltion periaatteita noudattavassa oikeudenmukaisessa ja yhteisvastuuseen perustuvassa yhteiskunnassa on sillä, että tietyt velat maksetaan takaisin, esimerkiksi elatusvelat, julkisoikeudelliset velat, rikoksista johtuvat velat, sopimussuhteen ulkopuolisesta vahingonkorvausvastuusta johtuvat velat). b) Vapautusta koskevat poikkeukset esitetään luettelossa, joka on pelkästään esimerkinomainen ja jolla voidaan näin ollen perustella kokonaisuutena kaikkia tapauksia ottamatta huomioon niistä kunkin erilaista luonnetta. c) Julkisoikeudelliset velat näyttävät sekoittuvan elatusvelkoihin, rikoksista johtuviin velkoihin ja sopimussuhteen ulkopuolisesta vahingonkorvausvastuusta johtuviin velkoihin. Nämä kolme

ryhmää mainitaan nimenomaisesti direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohdan luettelossa. Julkisoikeudellisia velkoja tai velkoja ei kuitenkaan mainita direktiivin 23 artiklan 4 kohdan luettelossa.

- 29 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tiedustelee edellä esitetyn perusteella seuraavaa: 1) Onko mahdollista, että kansallisessa lainsäädännössä esitetään yhtenä kokonaisuutena eikä yksi kerrallaan tapaukset, joissa vapautusta ei myönnetä? 2) Jos jotain velkalajia ei mainita direktiivin 2019/1023 23 artiklan 4 kohdassa – kuten julkisoikeudellisia velkoja – eikö tälle edellytetä erityisiä perusteluja? 3) Onko vetoaminen erityiseen merkitykseen, joka sillä, että tietyt velat maksetaan takaisin, on oikeusvaltion periaatteita noudattavan oikeudenmukaisen ja yhteisvastuuseen perustuvan yhteiskunnan kannalta, riittävä perustelu direktiivin 23 artiklan 4 kohdan valossa?

TYÖASIAKIRJA